SKŁADAK

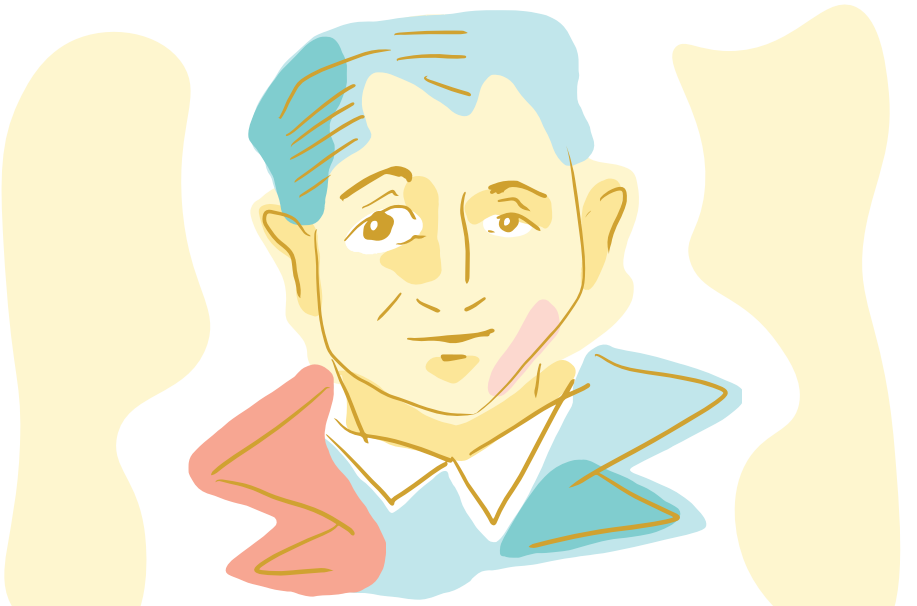

Przed Tobą składak.
Z czym Ci się kojarzy to określenie?
Tak, masz rację, z przedmiotem, który można składać i rozkładać.
Tak, jak kartę, którą masz przed sobą.
Składak to również popularne przed laty określenie roweru,
który można było złożyć tak, aby nie zajmował zbyt wiele miejsca.
A może znasz inne słowa, które zapisane są tak samo,
ale mają inne znaczenie?
Tak? To świetnie. Przyda Ci się ta wiedza przy pracy ze składakiem,
a czeka Cię zabawa słowem i spotkanie z wyjątkowym poetą
Julianem Tuwimem, który lubił różne eksperymenty, nie tylko językowe.

Zanim Julek został wielkim poetą Julianem, miał głowę pełną przeróżnych pomysłów. Co chwilę pojawiały się nowe bziki, czasem szalone. Czy wiesz co oznacza określenie *bzik*?

Przeczytaj jak poeta wspominał swoje zainteresowania:

Było ich [bzików] w moim dzieciństwie dużo; szły nieustannym ciągiem, jeden za drugim, ledwo się który kończył – już był następny. Oddawałem się każdemu z nieskychaną pasją i pracowitością – i to we mnie zostało: nadal bzikuję co pewien czas w innym gwałtownym zainteresowaniu. Coś muszę wertować, w czymś szperać, dłubać, coś zbierać, kolekcjonować.

Odczytaj wijące się na wężach nazwy bzików Julka.

Węże pojawiły się w składaku nieprzypadkowo. To jeszcze jeden z licznych bzików Tuwima. **Przeczytaj, jak to nietuzinkowe hobby Julka wspomina jego starsza siostra Irena*:**

W parę dni potem zjawił się z wężem, długim i obrzydliwym. Ku mojemu przerażeniu owijał go sobie dokoła szyi i ramienia i wąż zamieszkał w innym, również merdą obłym ogromnym pudle, w którym Julek urządził mu wspaniałe terrarium, wyłożone kamieniami i wystane mchem i trawą. Wąż i jego mieszkanie budziły ogólny podziw i sensację. (...) Julek, ku zgorszeniu Matki, zabrał ze sobą obydwa pudła do domu. Po przyjeździe okazało się, że wąż był samicą, która złożyła jajka.

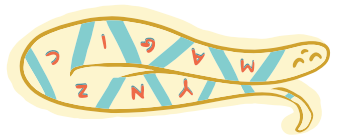

Czy potrafisz sobie wyobrazić, co działo się w łódzkim mieszkaniu Tuwimów po powrocie z wakacji?

Czy wiesz, że literacki talent miała również młodsza o pięć lat siostra Julina – Irena? Jednak bardziej znana jest jako tłumaczka. Przekładała na język polski głównie literaturę dla dzieci i młodzieży, m.in. znanego Ci zapewne Kubusia Puchatka i Chatkę Puchatka A.A. Milne'a.

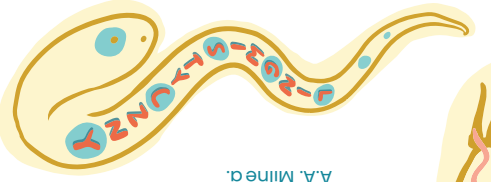

Julian Tuwim był zapalonym **bibliofilem**. To kolejny bzik poety. Domyślasz się na czym polegał? Najprościej mówiąc na ogromnej miłości do książek. Jeszcze przed II wojną światową jeden z pokoi w warszawskim mieszkaniu Tuwimów w całości wypełniały książki, ponad 20 tysięcy tomów. Trudno to sobie wyobrazić, prawda? Księgozbiór odzwierciedlał zainteresowania poety, a te trzeba przyznać były szerokie i nietuzinkowe. Sporo tytułów poświęconych było na przykład **diabłom** oraz **szczurom i myszom**, które pasjonowały artystę*.

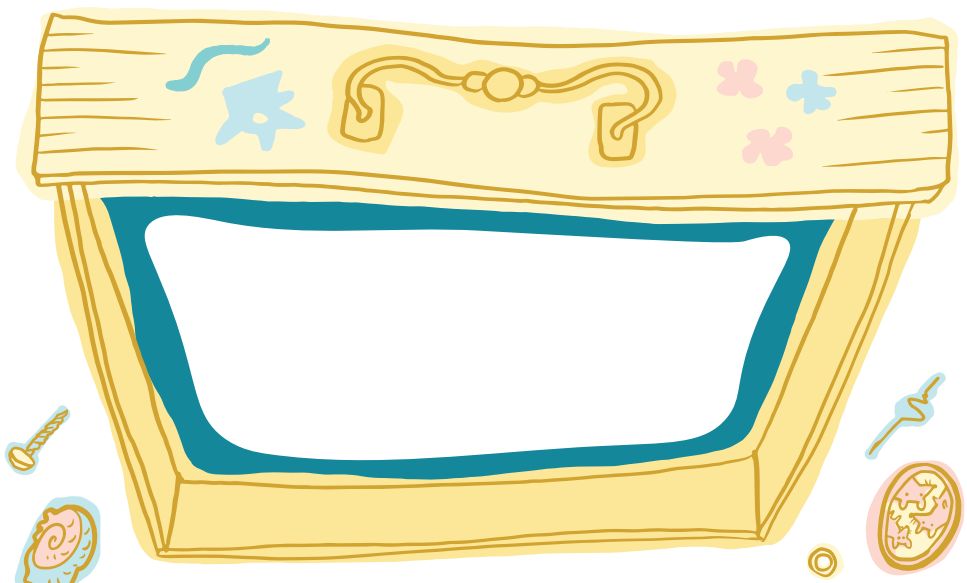

*Poeta borykał się z inną myszką – zamamieniem na lewym policzku. Od dzieciństwa czuł się inny. Być może z tego wziął się ogromy lęk Tuwima przed otwartą przestrzenią tzw. agorafobia.

Oprócz książek i węży poeta kolekcjonował przeróżne, osobliwe przedmioty. Zbierał m.in. kolorowe obrazki, stalówki, muszle, minerały, znaczki pocztowe, widokówki, druty, kółka, śrubki.

Co jeszcze można kolekcjonować? Monety, karty z piłkarzami, figurki... A może Ty też jesteś kolekcjonerem? Narysuj w szufladzie swoją kolekcję.

Pasją Tuwima było **wyszukiwanie odpowiedników polskich słów w obcych językach**. To bzik lingwistyczny. Spędzał czas nad encyklopediami i samouczkami w różnych językach. Do poduszki czytał słowniki. Zaskakujące hobby, prawda? Po Julku pozostały **kajety***, a w nich słowa, które z jakiegoś powodu go zainteresowały czy zachwyciły. Zapisał również listy liczebników od 1 do 10 w prawie 200 obcych językach.

Posiłkując się słownikami wypisz odpowiedniki wyrazu *motyl* w języku:

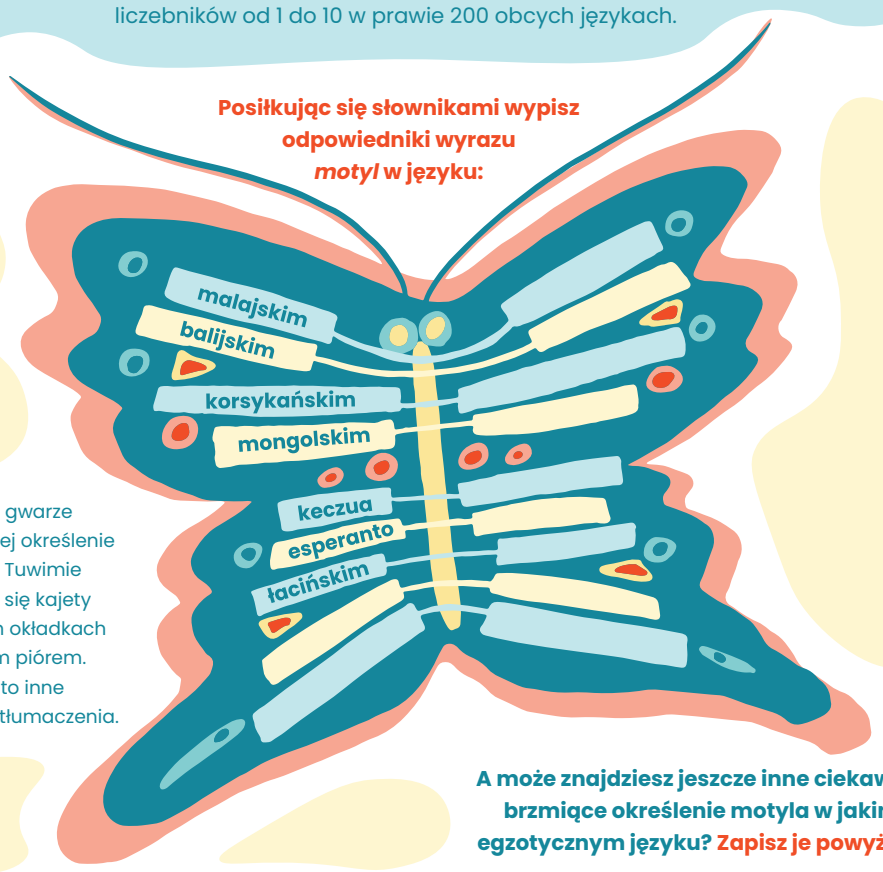

*Kajet to w gwarze uczniowskiej określenie zeszytu. Po Tuwimie zachowały się kajety w pięknych okładkach z tłoczonym piórem.
**Przekład to inne określenie tłumaczenia.

A może znajdziesz jeszcze inne ciekawie brzmiące określenie motyla w jakimś egzotycznym języku? Zapisz je powyżej.

Zamiłowanie do poezji Tuwim miał po mamie. Po tacie z kolei wyczulone ucho na obce języki. Dzięki ich znajomości tłumaczył wiersze i książki zagranicznych autorów. Swoją przygodę z przekładami** zaczął od **esperanto**. Kojarzysz taki język? Żadne państwo nie uznaje go za swój język urzędowy, ale zna go spora grupa ludzi na świecie. Esperanto stworzył przed ponad 130 laty mieszkający w Białymstoku **doktor Ludwik Zamenhof** z myślą o języku międzynarodowym, którym posługiwaliby się ludzie niezależnie od narodowości. Nic dziwnego, że zafascynował Tuwima, który miał bzika na punkcie języka.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Autorka karty: Katarzyna Sołub / Projekt graficzny: Karolina Krot

Karta towarzyszy projektowi *Tuwim do kwadratu* dofinansowanemu ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzącym z Funduszu Promocji Kultury, realizowanemu przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Bielsku Podlaskim.

CZAS NA ZABAWĘ SŁOWAMI, LITERAMI, RYMAMI

Julian Tuwim w swoich kajetach zapisywał rymy słowne, które gdzieś usłyszał lub wyczytał w gazetach czy książkach. Z czasem zaczął tworzyć własne rymowanki, które dały początek wierszom.

We fragmencie wiersza Ireny Tuwim pt.: ***Marek Wagarek*** w puste miejsca **wpisz wyrazy, rymujące się z innymi.** Ciekawe, czy Twoje rymy będą takie same, jak poetki?

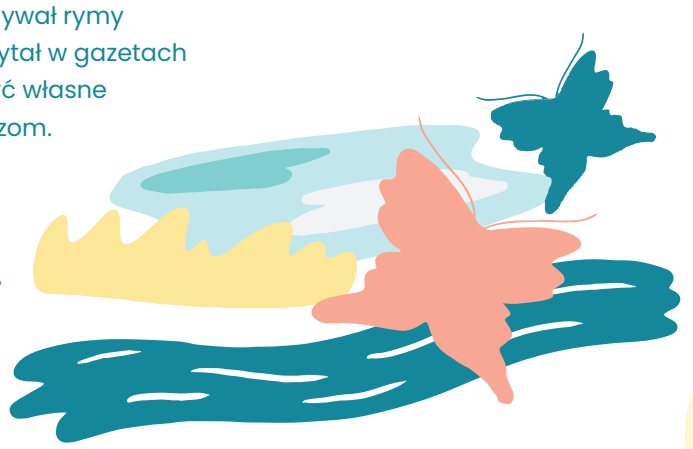

W grudniu, w styczniu – na ślizgawkę,
W kwietniu – na zieloną _____,

W lutym, w marcu – na _____,
W czerwcu – kąpać się do rzeczki,

W maju chodził na chrabąszcze,
Na motylki i na _____.

W październiku, idąc _____,
Z Markiem spotkasz się Wagarkiem.

Na cenzurce same dwójki,
Często pałki, czasem _____.

We wstępie składaka pojawiła się jedna z ulubionych gier słownych Tuwima – poszukiwanie wyrazów, które maja takie samo brzmienie, ale zupełnie inne znaczenie. To **homonimy**. Znasz takie wyrażenia? **Wypisz je poniżej.**

Przyjrzyj się dokładnie zdaniu, które stworzył poeta:

MUZO, RAZ DAJ JAD ZA ROZUM.

Czy widzisz w nim coś ciekawego? Jeśli nie, odczytaj zdanie odwrotnie niż zawsze, czyli od strony prawej do lewej. Z pewnością już wiesz o co chodzi w grze słownej o trudnej nazwie **palindrom**. Czas na Ciebie! **Zapisz wyrazy, a może zdania, które czytane od lewej do prawej, będą brzmiały tak samo, jak czytane od prawej do lewej.**

Tym razem zagramy w **anagramy**. Nie powinno Ci to sprawić problemu. Wystarczy przestawić litery wyrazu tak, żeby powstał nowy. Na początek rozgrzewka. **Utwórz anagramy z tytułów wierszy Ireny i Juliana Tuwimów.** Pamiętaj, żeby nie pominąć żadnej litery tych wyrazów.

Przed Tobą trudniejsze zadanie.
Jakie dwa wyrazy skryły się w zdaniu ***Lutni, ujaw mi?***
Zapisz poniżej.

Jak widzisz anagramy tworzą dowolne słowa, także nazwiska.
Wykorzystaj litery swojego imienia, nazwiska lub imienia i nazwiska do ułożenia pseudonimu*.

NAZYWAM SIĘ:

MÓJ PSEUDONIM:

Julian Tuwim był mistrzem **neologizmów.** Kolejne trudne słowo, prawda? Ale na pewno masz dobre skojarzenia z określeniem *neo*. Neo to coś nowego. W języku są to nowe wyrazy lub wyrażenia, których próżno szukać w słowniku. Za to znajdziemy je w utworach Tuwima: *wytrzepotał, księżawiec, sierpiec, odśmieję się*. Słyszeliście kiedyś takie wyrażenia? Neologizmy tworzą nie tylko pisarze i poeci, również dzieci zaczynające mówić. **Zapytaj rodziców i zapisz poniżej, słowa wymyślone przez Ciebie na początku przygody z mową.**

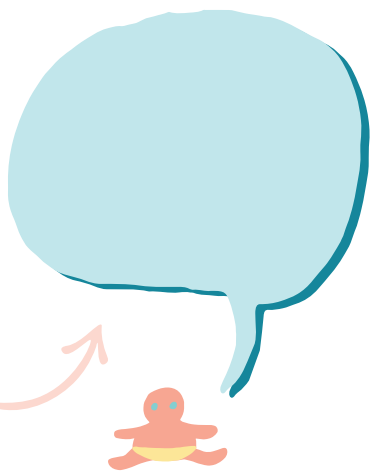

Mistrzami w tworzeniu nowych słów są ludzie młodzi. Wiesz coś o tym, prawda? Dowodem na to, może być organizowany od 2016 roku konkurs na **Młodzieżowe Słowo Roku. Sprawdź i wypisz najpopularniejsze neologizmy, które pojawiły się w języku młodzieżowym w minionym roku. Czy wiesz, co oznaczają?**

*Pseudonim to nieprawdziwe, zmyślone określenie zastępujące imię i nazwisko. Wielu znanych pisarzy ukrywało się pod pseudonimami. Julian Tuwim uważany jest za rekordzistę wśród polskich literatów pod względem ich liczby. Wymyślił m.in. takie: Roch Pekiński, On-że, Schyzio-Frenik, Dyzio, Teofil, Sigma, Profesor Ptaszek, Madam Ickiewicz. Przyjrzyjcie się ostatniemu, to anagram. Julian Tuwim wyprzedził swoją epokę. Wśród pseudonimów znalazło się słowo, które w 2023 r. zajęło drugie miejsce w konkursie na **Młodzieżowe Słowo Roku. Czy wiesz które?**